

Дзіятары і Мастацтва

Год выдання 37-ы
№ 20 (2277)
8 сакавіка 1968 г.
ПЯТНІЦА
Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННИКАУ БССР

ДА САВЕЦКІХ ЖАНЧЫН

Зварот Цэнтральнага Камітэта КПСС у сувязі з Міжнародным жаночым днём 8 Сакавіка

Дарагія таварышы жанчыны!

Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Саветаў Саюза горача вітае і сардэчна вітае вас з Міжнародным жаночым днём 8 Сакавіка — днём інтэрнацыянальнай салідарнасці працоўных жанчын усіх краін у барацьбе за рэспубліку, за мір, свабоду і нацыянальную незалежнасць народаў, дэмакратыю і сацыялізм.

Дзень 8 Сакавіка ў нашай краіне — светлае і радаснае свята. Увесь савецкі народ вітае сваіх саўпачуных дочак і адзначае іх заслугі ў камуністычным будаўніцтве, у стварэнні матэрыяльных і духоўных багаццяў, ва ўмацаванні дружбы паміж народамі СССР.

За пяцьдзесят гадоў Савецкай улады нашы жанчыны прайшлі шлях рэвалюцыйнай барацьбы, самаадданай працы, героізму і подзвігаў. Попелі са сваімі бацькамі, мужамі і братамі яны беззапавесна змагаліся за ўладу Саветуў, геранне адстаілі заваяваць пралетарскай рэвалюцыі ад ворагаў у гады грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, упорна працавалі і працягваюць на карысць сваёй сацыялістычнай Радзімы.

Сацыялізм у краіні змяніў грамадскае становішча жанчын. Не засталася і следа ад былой рабскай долі, беспраўя і ўніжня, якія існавалі стагоддзямі, а ў краінах капіталістаў і цяпер лёсам працоўнай жанчыны. Перамога Кастрычніцкай рэвалюцыі зрабіла савецкую жанчыну раўнапраўным членам грамадства, стварыла ўсе магчымасці для актыўнага ўдзелу жанчын у будаўніцтве сацыялізму і камунізму.

У Савецкім Саюзе ва ўсіх галінах матэрыяльнай вытворчасці і грамадскага жыцця, навукі і культуры п'яна працуюць нашы выдатныя жанчыны. Яны ўдзельнічаюць у кіраванні дзяржавы, узначальваюць прадпрыемствы, калгасы і саўгасы, вядуць навуковыя даследаванні, ствараюць творы літаратуры і мастацтва, працуюць на кіе асветы і аховы здароўя.

Сотні тысяч жанчын выбраны дэпутатамі Вярхоўнага Савета СССР, Вярхоўнага Саветаў саюзных і аўтаномных рэспублік і мясцовых Саветаў, актыўна працуюць сабе ў дэятельнасці партыйных, прафсаюзных і камсамольскіх арганізацый. Нашы жанчыны з мацярынскімі клопатамі выхоўваюць падрастаючае пакаленне, далагаюць Камуністычнай партыі фарміраваць у нашай моладзі высокія грамадскія ідэалы і маральныя якасці — вернасць справе камунізму, працвітаць, калек-

тыўызм, любоў да радзімы, непрымымасць да яе ворагаў — імперыялістычных драпежнікаў.

Камуністычная партыя і савецкі ўрад настанма клопацца аб павышэнні дабрабыту народа, аб тым, каб яшчэ больш забяспечана і духоўна багацей жыў кожны савецкі чалавек. З году ў год расшыраецца жыллёвае будаўніцтва, расце сетка ўстановаў культуры, аховы здароўя, дзіцячых садоў і ясляў, удасканальваецца і развіваецца народная асвета. Прыкметна палепшаецца служба быту, закліканая вызваліць жанчыну-працоўніцу ад цяжкай хатняй работы.

Партыя і ўрад усё робяць для таго, каб поўнасоці лікаваць рэальныя працоўнага становішча жанчын у быту і стварыць такіх сацыяльна-бытавых умоваў, якія дазвалялі б спалучаць шчаслівае кахання з усё больш актыўным і творчым удзелам жанчын у грамадскай працы, занятках навукі, тэхніцы і мастацтвам.

У абстаноўцы вялікага палітычнага і працоўнага ўдзельна наша савецкая Радзіма ўступіла ў сваё другое пяцідзесяцігоддзе. Абапіраючыся на дасягнутае, абагацэння паўвакавым гістарычным вопытам, савецкія людзі разгортваюць па ўсім фронту барацьбу за паскарэнне тэмпаў камуністычнага будаўніцтва, канцэнтруючы сваю энэргію, творчыя намаганні на дасягненні выкананні заданай пяцігадовага плана, рыхтуюцца дастойна сустрэць 100-годдзе з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна.

Усюды кіліц напружаная работа па выкананні задань, выстаўленых Праграмай партыі і рэзалюцыяй XIII з'езду КПСС. Савецкія жанчыны ведаюць, што ад іх працы і энэргіі, ад іх таленту і волі ў многім залежаць поспехі нашай краіны, яе далейшы рух наперад па шляху, укачанаму Вялікім Леніным.

Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі выказвае цвёрдую ўпэўненасць, што работніцы і калгасніцы, настаўніцы і ўрачы, інжынеры і тэхнікі, работніцы культуры і бытавога абслугоўвання, гандлю і грамадскага харчавання — усё савецкія жанчыны і ў далейшым будучы высока несці годнар і славу Айчыны, добрасумленнай працай па-

знажаць яе багаці, выхоўваюць дзяцей палыміямі-мі пратрытамі, сядомымі будаўніцамі камунізму.

Разам з савецкім народам Міжнародны жаночы дзень адзначаюць мільёны працоўных жанчын за рубяжом. У дзень 8 Сакавіка працоўныя жанчыны капіталістычных краін і краін, якія змагаюцца за ліквідацыю вынікаў капіталізму і ўмацаванне свабоды незалежнасці, дэманструюць рашучасць змагацца за свае правы, за вызваленне ад сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту, за шчасце падрастаючага пакалення. Савецкія жанчыны актыўна падтрымліваюць гэтую справядліваю барацьбу, рашуча выступаюць супраць беспраўя і забялежвання жанчын, супраць ладу капіталістычнага рабства, за сацыяльны прагрэс.

Савецкія жанчыны і іх сябровы з брацкіх сацыялістычных краін, працоўныя жанчыны усёй зямлі аб'ядноўваю агульнае імкненне сарваць антынародныя планы імперыялістычных падпалычыкаў вайны. Яны рашуча асуджаюць разбойніцкую, агрэсіўную вайну амерыканскага імперыялізму супраць свабодалюбівага в'етнамскага народа, горача вітаюць герані і мужнасць воінаў і партызан В'етнама і жадаюць ім перамогі над палышчымі амерыканскімі інтэрвентаў — забойцаў жанчын, дзяцей і старых, душэцеляў свабоды народаў.

ЦК КПСС упэўнен, што жанчыны нашай краіны і ў далейшым будучы маюцца салідарнасць працоўных жанчын усіх краін і імя высякароднай справы міру, дэмакратыі, нацыянальнай незалежнасці і сацыялізму.

Дарагія таварышы жанчыны! Цэнтральны Камітэт КПСС жадае вам новых вялікіх поспехаў ва ўсіх вашых справах і добрых пачынаннях, добрага здароўя, радаснага і мірнага жыцця!

Гонар і слава савецкім жанчынам!

Няхай жыць працоўныя жанчыны ўсяго свету!

Няхай жыць наша любімая сацыялістычная Радзіма!

Няхай жыць Камуністычная партыя — арганізатар і натхніцель будаўніцтва камунізму ў нашай краіне!

Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Саветаў Саюза

Яшчэ ўсеяды ляжыць снег, яшчэ накінае вярціца за сваё ладнаваты, хоць і не вельмі калючы, молат, але ўжо, як кажуць, запахла вясной. Падаўжэлі дні, глыбейшым і празрыста-білістым стала неба, пасветлела, напоўнілася трывожна-шчылістымі пахамі паветра, пагаднена сонца. Нясомы, сарамлівы прыход красуні-вясны вызываюць першыя калпы...

Прышла вясна. Прышоў сакавік. І не проста сакавік — першы вясновы месяц. Прышоў — 8 Сакавіка, Міжнародны жаночы дзень. Прышла святла вясны, маладосці, прыгажосці.

Па-рознаму страчаюць святла нашы бабці і матулі, нашы мажытары, сяброўкі. Але ва ўсіх — светлыя, харошы настрэй. А харошы настрэй — ад любімай працы, ад упэўненасці ў заўтрашнім дні, у будучым сваім дзёнь, проста — ад глыбокага дадому радасці. І шмат радасці пакідаюць ёй, Святлана Сычова.

Добры настрэй перад святкам і ў Святланы Сычовай, прадаўчыцы мінскага спецыялізаванага магазіна «Цяцкі». Летас Святлана ў ліку іншых спецыялізаваўся прадаўчыцаў горада. Асюль, з магазіна, прадуць дзючына, маліць чалавек існуюць з сабою дадому радасці. І шмат радасці пакідаюць ёй, Святлана Сычова.

Фота А. КАЛЯДЫ.

Сустрэча з «Дружбаю народаў»

Да 100-годдзя 8 дня нараджэння М. ГОРГАГА.

ЧАЛАВЕКУ, ПІСЬМЕННИКУ, ЗМАГАРУ

Жыццю і творчасці вялікага пралетарскага пісьменніка Максіма Горькага прысвячаецца навукова-нафэрэнцыйная адукацыя ў Гомельскім педагогічным інстытуце. Выкладчык М. Яноўскі працягвае на ёй даклад аб уплыве М. Горькага на беларускую літаратуру.

Выкладчыкі В. Сабаленка, М. Малюха, Л. Мельнік і іншыя выкараюць размы прамысловы лекцыі, паказаны інафілмы, пастаўленыя на творчых пісьменнікаў. Вечар, прысвечаны А. М. Горькаму, рыхтуюць навуковыя прафесіяналізаваўшы вучылішча металістаў № 85. У праграме вечара — мантанг з твораў пісьменніка, віктарыя.

У школьных бібліятэках Барысава значна ўзрос попыт на кнігі М. Горькага. Тут наладжваюцца выставы, гутаркі, агляды. «Глядаць рэвалюцыі» — так называецца выстаўка ў гарадской бібліятэцы.

Аб Горькім-чалавеку, пісьменніку, змагару працягваюць лекцыі на фанера-залапачках і дравапрацоўным камбінатах, на шклозаводзе, на фабрыцы п'яніна.

У Магілёўскім абласным тэатры пачалася работа над п'есай А. М. Горькага «Ягор Булычов і іншыя». Яе ставіць галоўны рэжысёр тэатра заслужаны дзеяч мастацтваў Марыйскі АССР Б. Баладарскі. У спектаклі заняты вядомыя артысты трупы. Афармленне спектакля студэнтамі школьна-студый МХАТа В. Гардзіяноў. Прэм'ера адукацыя з дні юбілея.

У Мінскай бібліятэцы імя Горькага аформлена кніжная выстаўка «Прыжыццёвыя выданні твораў Горькага». Яна складаецца з двух раздзелаў — «Першыя публікацыі твораў Горькага» і «Выданні твораў Горькага ў Беларусі». Бібліятэчныя работніцы падрыхтавалі цыкл гораўскіх кніжных аглядаў. «Ленін і Горькі» — так называецца агляд, які правядзены для чытачоў у Міністэрстве будаўніцтва БССР. Бібліятэка рыхтуе вялікі вечар, прысвечаны пэсару.

Чарговыя заняткі народнага ўніверсітэта культуры пры клубе Мінскага ўпраўлення бытавога абслугоўвання былі прысвечаны творчасці Горькага. Гасцямі слухачоў былі артыстка Дзяржэнкаўскага драматычнага тэатра БССР імя М. Горькага Н. Гуцол і загадчык літаратурнай часткі тэатра М. Гарулеў. М. Гарулеў расказаў аб жыцці і творчасці Горькага. Урыўкі з твораў вялікага пісьменніка чытала Н. Гуцол.

Яшчэ летас работніцы Бабурынскай гарадской бібліятэцы правядзены спецыяльныя лекцыі па тэме «М. Горькі і Беларусь». Цяпер на прадпрыемствах і ва ўстановах горада работніцы бібліятэкі правядзюць юбілейныя лекцыі чытанні і вусныя часопісы. Паслякам надыстаюцца выступленні старшын бібліятэчнага савета Я. Шахоўскага, якому ў пачатку 30-х гадоў пашчасліва бацьчы Горькага, гутарыць з ім.

Работніцы бібліятэкі падрыхтавалі агляды для чытачоў «За што я люблю Горькага». Рыхтуюцца канферэнцыя «Горькі ў маім жыцці».

У Бешанковіцкай раённай бібліятэцы правядзена канферэнцыя «Горькі сярод нас». Цяпер рыхтуюцца літаратурна-мастацкі вечар. Школьнікі вынаюцца на ім пэсары, які любіў Аліксей Максімавіч, сыграюць урыўкі з яго п'ес.

БелСЭ, ТОМ ПЕРШЫ

Беларуская Савецкая Эцыклапедыя... Чытаць цікава і з невярненнем. Ім карыцца хутэй убацьчы, які ён будзе, «катэст сталасці» нашай рэспублікі...

Першы этап падрыхтоўкі эцыклапедыі закончаны. Ужо распрацаваны тэматычныя слоўнікі, інструкцыі для рэдактараў, аўтараў, кансультантаў, рэвізантаў, размеркаваны ліміты знаку на кожны артыкул, вырашэцца пытанне паліграфічнага афармлення выдання. Зараз навукова-галіновыя рэдакцыі працуюць над першым томам. У яго ўвайдуць каля чатырох тысяч артыкулаў. Звыш тры тысячы яго атрымае ад аўтараў. Адрэдагавана больш за чатырыста. Мяркуюцца ў першы палове гэтага года закончыць рэдагаванне тома і апусціць яго ў свет у 1969 годзе.

У новай справе заўсёды сустракаюцца цяжкасці. Есць яны і ў эцыклапедыі. Некаторыя тэрміны, напрыклад, узодзяцца на беларускую мову ўпершыню і часам даводзіцца падоўгу шукаць словы, якое было б дэкладным і адважала б прыродзе нашай мовы. Каб вырашыць гэтую праблему, створана тэрміналагічная камісія. Яе ўзначальвае віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук БССР К. Крапіва.

Прыкладна 35 працэнтаў агульнага аб'ёму эцыклапедыі зоймуць матэрыялы пра Беларусь. Асноўная ўвага звернута на асветленне гісторыі беларускага народа, яго гаспадарчай, дзяржаўнай, культурнай дзейнасці. Шмат месца будзе адведзена савецкаму перыяду, дасягненням Беларусі ў гады Савецкай улады. Акрамя таго, адзін том будзе спецыяльна прысвечаны нашай рэспубліцы. І наогул усё матэрыялы не магчыма будучы звязаны з гісторыяй культуры, навукі і мастацтва нашага краю. Галоўная рэдакцыя БелСЭ мае трынаццаць навукова-галіновыя рэдакцыі. Мы наведзім дзве.

Загядчык рэдакцыі літаратуры, фальклору і мо-

вы кандыдат філалагічных навук М. Лобан расказаў: — У першым томе будзе змешчана звыш трысот артыкулаў па літаратуры, мове і фальклору. Значная частка іх ужо апрацавана. Большасць аўтараў — беларускія літаратуразнаўцы і мовазнаўцы, выкладчыкі ўніверсітэта, інстытутаў. Па азначэнні літаратуры і літаратурнай гісторыі СССР заказаны шэраг артыкулаў і вучонымі з Масквы, Ленінграда, братаў рэспублік — напрыклад, члену-карэспандэнта Акадэміі навук СССР Д. Марыну, прафесару Мяскоўскага ўніверсітэта В. Івашова, доктару філалагічных навук, вядомыму Армянскай Акадэміі навук А. Абрамю.

Мікалай Паўлавіч дастае некалькі папак. У іх — матэрыялы пра пісьменнікаў, пра творы старажытнай беларускай літаратуры. Чытаем: «Аповесць пра Трышчану», «Аповесць пра Баў», «Абуховіч Альгерд», «Аўрамчык Мікалай», «Барадулін Рыгор». У кожнай папцы па некалькі варыянтаў артыкулаў. Дзе напружана, карпатліва рэдактарская праца.

Аб тым, як працуе рэдакцыя мастацтва і архітэктуры расказаў не загодчык, кандыдат мастацтвазнаўства Г. Барышэў.

— Днямі мы атрымалі артыкулы пра Белую Вежу, пра Віцебскі тэатр імя Якуба Коласа, пра Беларускі цыркавы калектыў, — гаворыць ён. — Зараз рэдагуем іх. Падрыхтавалі каля 60 артыкулаў на «А» і «Б» — пра архітэктуру брацкай рэспублікі, пра народную артыстыку СССР Л. Александровіцкую, пра народнага мастака БССР З. Азгура. Усё, што датычыць нацыянальнага мастацтва і архітэктуры, знойдзе адностварэнне на старонках эцыклапедыі. На Беларусі гісторыя беларускага народа, яго гаспадарчай, дзяржаўнай, культурнай дзейнасці. Шмат месца будзе адведзена савецкаму перыяду, дасягненням Беларусі ў гады Савецкай улады. Акрамя таго, адзін том будзе спецыяльна прысвечаны нашай рэспубліцы. І наогул усё матэрыялы не магчыма будучы звязаны з гісторыяй культуры, навукі і мастацтва нашага краю. Галоўная рэдакцыя БелСЭ мае трынаццаць навукова-галіновыя рэдакцыі. Мы наведзім дзве.

Загядчык рэдакцыі літаратуры, фальклору і мо-

Малюе Тамара Мельянец

Галы тры назад на выставы дзіцячага малюнка ўдзельнічаў графічны лісты гомельскай школьніцы Тамары Мельянец. Назначыўшы трыма п'явалі ў казначым акараму, два акецы свідзіліся ў маўльчым чорным доме... Работы юнай мастачкі вылі дзіўным спалучэннем дзіцячых мажарнасці і прафесіяналізму, нейкім асаблівым бачаннем свету.

Тамара ўме «схапіць» рух, уме падкрэсліць яго кнілінасць. Яна зусім па-даросламу раскрывае псіхалогію сваіх герояў. І разам з тым у кожнай малюнку абавязкова ёсць нешта ад дзіцячых дзіўнага.

Светла Тамара канчае школу. Часу мала, трэба, рыхтавацца да ўступных экзаменаў у інстытут, да вольнага ўлічываць кожную вольную хвіліну. Але як утрымацца, каб не ўзяць у рукі аловак, не пакласці перад сабой белы аркуш паперы?

Мы знаёмім сёння чытачоў з новай работай Тамары Мельянец — лінаграфія «Вуліца зямля».

МОДА СПРАЎЛЯЕ НАВАСЕЛЛЕ

Гэты п'яціпаварковы гмах з трохі незвычайнай прыбудовай, якая нагадвае кінатэатр або канцэртную залу, зусім наадуца вырас на Парнавай магістрай Мінска. Тут і размясціцца беларускі Дом мадэляў. Такі Дом мадэляў, пабудаваны па спецыяльнаму праекту, пакуль адзіны ў нашай краіне.

Адчыніа дзверы... Направа дэманстрацыйная зала, упрыгожана керамічнай, мабільнай, шклом. У вестыбілі — вялікі гардэроб. Налева — паніч мастакоў. На лічы можна ўлічыць на любы паверх, але, каб больш убацьчы, падмаюся па лесвіцы. Праз вялізны, на ўсю сцяну воны ўрываецца вясновае сонейка. Многа паветра і святла.

Мне даводзілася бываць у старым Доме мадэляў. Мастакі мадэляры

скардзіліся тады на цеснату, марылі аб уласнай выставачнай зале. З-за адсутнасці памяшкання яны працавалі ў дзве змены... Зараз, падмаючыся па шырокіх лесвіцах дзіўнага Палаца моды, я з задавальненнем думала, які выдатны падарунак атрымала яны ў гэтую вясну. Плоска новага дома ў дзевяць разоў больш плошчы старога. Модзе цяпер ёсць дзе разгарнуцца.

Другі паверх... Доўгі калідор і бясчонкае мноства дзвярэй. Заходжу да дырэктара — Паліны Іванавны Кузьміч. Жартам кажу ёй, што на дзвярках яе кабінета варта было б напісаць: «Галоўная заманадаўца моды».

— Ой, нілгіяна гэта справа ў наш час, — адказава Паліна Іванавна. — Каб сёння дытаваць моды, трэ-

ба востра адчуваць сучаснасць, добра ведаць вытворчасць, сацьчы за літаратуру і мастацтвам.

Мы сядзім за доўгім папіравым сталом, у якім адностварваюцца неба, воблакі, птушкі. Неба ўнізе, неба наверх...

— Уявіце сабе — і асвенне космасу ўнесла сабе характэрны ў моду. Гэта ўжо гаворыць мастачка Іна Булгакава.

— «Металічны» тніанні, копусадобны крой — усё гэта даніна космасу. У размову ўключаецца галоўны мастацкі кіравнік дома Роберт Аляксандравіч Селуцхоў:

— Шлях для мадэляў прыгожана сучаснага нацыянальнасці. Многа значыцца матэрыялы, яго фактура, расфарбоўка, а тактычныя фабрыкі, на жаль, прапануюць аднастайныя тніанні.

асаблівы штаб беларускай моды. Дзясці ільбачныя ніцў злучаюць яго са швейнімі фабрыкамі рэспублікі. Асюль ідуць новыя і новыя ўзоры адзення.

Светла беларускі Дом мадэляў будзе ўдзельнічаць у штогадовай прамысловай выставы ў Бялгары. І група мастакоў-мадэляраў перспектыўнага мадэлявання працуе над стварэннем новай калекцыі.

Іна Булгакава кажава мне эскізы мадэляў. Мажорныя расфарбоўкі беларускіх псцііан, касцюмы сучасных Лявоні і Лявонаў, Раздзел калекцыі так і называецца — фальклорны.

Перш чым стварыць эскізы яго, мастацін малама часу правялі ў гістарычным музеі, многа, ездзілі, вывучалі старадаўняе адзенне і побыт, творчасць народных умельцаў.

Другі раздзел калекцыі называецца фантазіямі. Мадэляры спрабуюць адказаць на пытанне, якім будзе адзенне праз год, праз два, п'яць гадоў.

Хутка мінчане і госці беларускай сталіцы зможуць пазнаёміцца з апошняй работай нашых мадэляраў. У новым доме мадэляў будзе пастаянна дзейнічаць дзве залы — дэманстрацыйная і выставачная. Яны размешчаны ў той самай прыбудове, аб якой я гаварыла ў пачатку. Залы абсталяваны па апошняму слову тэхнікі. Пераможныя памесці, зкраны для дэманстрацыі спецыяльных фільмаў, радыё і святлаапаратура.

Перад пачаткам мастацкаму савету. Макежышчы Святлана Мураўская і мастачка Надзея Дуванова.

наведзеце. Я правяла там шмат часу, але абсіць пласкую ў посем з плаваўнай тэлеск мадэратных метраў не так проста. Развітачыцца са сваімі новымі знаёмымі мастакамі, канструктарамі, швачкамі, і пакінула за сабой права прысці да іх пазней, калі сніончыца свята навааселля і надыдуць будні.

І. ПІСЬМЕННАЯ.

Энгеліна Веранчык, Раіса Краснова, Валя Грын, Вада Сваржэўская — мастацкі-мадэляры, стваральніцы моды.

Вось такі ён быў, Мікалай Корж, малады партызан. Здымак зроблены восенню 1943 года.

яшчэ чалавек сто, што засталіся ў вёсцы, загіналі ў пуно і падпалілі, ды яшчэ праз ваіны стралілі. Данчы суседавай, маленькай Ганцы папалі ў руку, яна заплакала: «Ой, татка, больна». З усіх адзін сусед жыць застаўся — паўбагарыль незк выпаўз на снег і папоўз да лесу.

З таго часу на Стрчанне п'е і плача... У аўтобусе стала ціха. Сціх нават п'янаваты дзядзька. Мужчына, што сядзеў побач са мной, растлумачыў:

— Было гэта раўноўка дваццаць пяці гадоў назад, дзень у дзень, — 14 лютага сорак трыццаці. Хлапчэнём быў, а памятаю ўсё. Я баглі ў лес — бацька мяне на плячах нёс, а старэйшыя за рукі трымаў... Мароз, снег. Крыкі, дымант... У лес хаваліся колькі месяцаў, землянку выкапалі... Пасля ваіны даведася — у тую блакаду толькі ў нашым раёне гітлераўцы забілі пяць з паловай тысяч чалавек — старых, жанчын, дзяцей...

Я сяджу і думаю, што вось бягуць гады, людзі гуляюць на вяселлях, гадуець дзядзю, унукаў. У іх сотні розных радасцей, клопатаў. Дзядзю, не засталася месца для ўспамінаў. Але ж не. Жыве ў кожным і боль, і смутак былога, і развядзены іх можна адным словам...

Я вымаю з партфеля некалькі фотакертак, нямела прашу: — Паглядзіце. Вы ж мясцоваыя...

чам Цубам, як у памяшканне набілася дзюнька людзей.

— Кажуць, вы ў аўтобусе паказвалі фотакерты нашых партызан. Можна паглядзець? Я вымаю свой скарб. Фатаграфіі разыкодацца па руках.

— Глядзі, глядзі, — некалькі пажылых мужчын нахіляюцца над адной, — пазнаецца?

— Гэта ж Трахім, начальнік аэрадрома, а вунь Хацько, камандзір узвода.

— А гэта?

— Гэта? Чакай, чакай, — Сцяпан Корж, брат Васіля Захаравіча, а вунь і сам Захаравіч, малады...

— А вунь Таіса Борзавя... Смелая была дзедка. Памятаеце, як яна ноччу на пасту стаяла. Стаіць яна, значыць, і чуе, як нехта за дзвямі — шлэл, шлэл... Таіса віноўку ўскінула: «Стой, хто ідзе!». Маўчаць. Зноў — шлэл, шлэл. Яна другі раз: «Стой, хто ідзе?» Тое ж самае. Ну, дзедка і стрэліла. Зараўно нешта і павалілася. Падбеглі, пасяцілі — карова. Паціліла ёй Таіса акурат паміж вачэй. Дзіўу даваліся, як яна ў цемры трапіла.

Я пераходжу ад групкі да групкі — і ўсё цікаўлюся, дзе былі партызаны зараз жылі.

— Дзе хто... Таіса пасля ваіны жыла з мужам недалёка, у мястэчку Міхашэвічы. Потым некуды з'ехала. — Сцяпан Захаравіч тут, у Хораставе. Яны, як быццам на цаліне...

— Вой, вой, а гэта ж Коля наш, — жанчына сярэдніх гадоў, што толькі падшыла, пільна ўглядзеца ў фатаграфію чорнабровлага хлопца з віноўкай за плячымі. — Ён, ён, Ко-оленка, — жанчына пачынае плакаць.

Людзі падбгаюць да яе.

— Праўда, гэта ж Коля Коржаў. Хорошы хлопец быў. Загінуў на фронце, у сорак пятым...

Жанчына акэзваеца яго стрыванай сястрой.

— Трэба ж маці сказаць, яна тут у суседняй вёсцы жыве, — гаворыць нехта. — У яе больш нікога не было — адзін сын. І ад яго не засталася ні карткі, нічога, адна пахавальня...

Я вырашаю потым звахаць да Колінай маці, а зараз збіраюся да Антаніны Іванаўны Адамовіч. Каласная «лятушка» імчыць нас у Груздзеве. Гэта блізка — кіламетры са тры. Я думаю пра сустрэчу, хвалюся, нібы гэта будзе сустрэча з добра знаёмым чалавекам, якога я шмат гадоў не бачыў. І цяпер баюся, ці прызнаю яго...

Машына спыняецца ля невялікай хаты пад гантой. Сустрэкае нас невысокая маладзіца. — Вам Антаніну Іванаўну? Гэта мая маці... А вы хто?

Паказваю фотакертку. З цікаўнасцю глядзіць, потым паіскае плячымі:

— Не ведаю. Зараз маці паклічу, яна на ферме.

Праз колькі хвілін вяртаецца з маці. Антаніна Іванаўна, невысокая пажылая жанчына разгублена глядзіць на мяне, потым бярэ фотакертку і ўспіскае рукамі:

— Далібог я, а вось ты, Фатыма, — паказвае на здымку на маюя, якое на руках, — а гэта Ева, а то Кастусёк, — прыкладвае кустку да вачэй. — Ён неўзабаве захараў і памёр... Адкуль у вас такое?

Яна садзіцца на канапу, знімае хустку. Успамінае:

— Гэта ж у лютым было, на Стрчанне. Пад ноч усюд нехта пастукаў у акно — выйшла, бачу — усюд. Уцякай, кажэ, — немцы. Суседнюю вёску ўвечніц спалілі, людзей пазабівалі... А на вуліцы звыруха, ды яшчэ мароз страшны. Скапіла дзядзю, іх у мяне тады двое было — Ева ды Кастусёк — і ў лес. Там з нашай вёскай яшчэ некалькі сямей было, разам і хаваліся. У лес, я праз які тыдзень і дачку нарадзіла. Проста не снесце... Неблага дзедка вярсла, — усміхаецца і паказвае на маладзіцу. — Што нагаладаліся, што напакутаіліся — хіба раскажаш? З раніцы да ве-

чара толькі і чула — «мамка — есці, мамка — хорда». А што дасі, калі і было толькі той бульбы гнілой, калі за жменьку солі руку б, здаецца, даў адсечы...

Я гляджу на маршчыністы твар жанчыны, на яе рукі з вузлаватымі і крывымі пальцамі — прафесійнае захворванне дзяркі, на апушчаныя плечы і думаю, якая ж сіла тоіцца ў гэтым, здаецца, кволым целе. Валіў яе з ног сцюдзёны лютэйскі вецер, секала халоднымі дажджамі, паяло сонцам, колькі разоў не даела яна, не даспа-ла, колькі слёз выплывала, горкіх дум перадумала, але перамагла, выжыла... Якая для гэтага патрэбна была энергія, якая любоў да жыцця!

Яе і пасля ваіны жыццё не вельмі пессілі. Муж вярнуўся з ваіны і праз два гады памёр. Засталася з трыма дзецімі на руках (трэцяе нарадзілася ў сорак шостым годзе). Не адразу наладжвалася жыццё. Не адразу адбудваліся зручываныя вёскі.

— У 1948 годзе арганізаваўся наш калгас «Партызанскі край», — расказвае Антаніна Іванаўна. — Адразу ж уступіла ў яго, пайшла працаваць дзяржай. Вось дваццаць гадоў каля каровак і вярчуся. Нічога, Заработкі, асабліва ў апошнія гады, — небагія. Хату воль гэтаю я сама паставіла, праўда, з матэрыяламі калгас дапамог. Дачок апраўдала, абула, замуж павыдавала. Вось бачыце, унукаў гадую... — Яна прыскае да сабе трох карапузаў — Фатыміных дзяцей. — Дзве мае дачкі ў Пінску жывуць. Там у мяне яшчэ пяцера ўнукаў. Жывём, не тужым. Жывое дажывае да радасці...

Антаніна Іванаўна з хвіліну глядзіць праз акно на заснежаную вуліцу, потым ціха гаворыць:

— А вось бацька мой, Іван Самуілавіч, не дажыў... Як зірну на помнік, а ён там, як жыў, так сэрца і зайдзеца...

— Геройская жанчына, — кажу я шафэру, калі мы вяртаемся назад у Хораставе.

Яна сякла раз, другі, трэці. А аднойчы Коля прыйшоў дэкаці надзвычай сур'ёзна.

— Мама, я пайду ў партызаны.

Яна заплакала:

— Сынчак, ты ж адзін у мяне...

— Хто, мама, ваяваць з Гітлерам будзе, калі я дома застануся?

У дарогу яна дала яму вышываную кашулю, бацькавы боты і шапку.

— Вось гэтаю, што тут, — паказвае маці на фотаздымку і яшчэ раз прыскае яе да вуснаў. Потым нямела прасіць:

— Вось каб мне такую жартку, а? У мяне ж ну нічога не засталася ад яго...

Я абяцаю, што як толькі прыеду дамоў, зроблю рапрадукцыі і вышлю ёй некалькі штук...

Маці выйшла і ціха пакрочыла па вуліцы. Яна ішла сярод сонечнага дня, бліскачага снегу, крывага дзятвы, што выбегла са школы... Жанчына ў чорным. Як сама Жалоба.

«ГЛЫБІНКА»

У Хораставе разгаварыўся я з адным калгасным механізатарам — чалавекам гадоў трыццаці. Між іншым, ён сказаў, што ў яго шасцёра дзя-

Яны сталіца на перакрываванні дарог... БРАТІ — ПАТРІМТЫ ІВАН МІХАІЛ ЦУБЫ, ЖЫХАРЫ АСІСІ ШТОМ МУЖІКА ЗАГІНУЎ У ВАРШАВЕ З ОА ШЫСКОЎСКИ ЗАКОНІ ПІКАМІ МІХАІЛА АД МОСЬКІ ПАКАЗІВ ФАШІСТАМ МІКІЛА ДЗЕ ЗАХАРАВІЧ ПАРТЫЗАН

ХОРАСТАВА, зямля партызанская

З вэлакоўнага журналіста

Можэ, ведаеце каго... Яны ў ваіну тут былі...

Адна з фатаграфій прыцягвае ўвагу майго суседа. Не так здымак, як подпіс: «Жыхарка вёскі Добрае Дрэва А. І. Адамовіч са сваімі дзецімі і будана. Пасля таго, як фашысты спалілі яе вёску, яна з трыма дзецімі засталася без сродкаў для існавання».

— Паслухайце, — падае мой сусед фотакертку адной з жанчын, — гэта ж мясціца Дзятлянка, што зараз у Груздзеве жыве?

— З твару падобна, — гаворыць тая. — Дзятлянка ж па мужу Адамовіч... А. І. — Антаніна Іванаўна. Яна, яна... А вось гэтая дзядзючка, што на плячы ў яе — відаць, Фатыма, з якой яна зараз жыве...

Я не магу паверыць ва ўдачу: — А чаму Дзятлянка? Гэта што — дзядзючка пражыла?

— Ды не, — смяецца жанчына, — гэта так, па-вясковаму.

Аўтобус спыняецца на перакрываванні. Справа высіцца велічны помнік.

— Гэта братам Цубам, — тлумачыць мой спадарожнік.

Я выходжу з машыны. На высокім пастамеце дзве фігуры з белага каменя. Суровыя твары барадатых дзядзю. Яны нібы ўгладжана ўдалечыню — туды, дзе за белым полем сінее палоска лесу, прыслухоўваюцца да звонкай цішыні, што стаіць наўколі...

Успамінаю, што чытаў пра Міхаса і Івана Цубаў.

...Карнікі сустрэлі першым на ўскраі вёскі Міхаса. Загадалі паказаць, дзе партызаны. Ён наадрэз адмовіўся. Старога тут жа застрэлілі, цела кінулі ў стог і падпалілі. Праз гадзіну тая карнікі скапілі Івана.

— Вядзі ў лес да партызан.

— Добра, — сказаў стары.

І павёў. Толькі аднаму яму вядомымі сцежкамі завёў ён фашыстаў у багну, адкуль выбрацца ўдалося нямногім.

Івана Цубу фашысты застрэлілі... Сярод тысяч і тысяч подзвігаў, апетых народам, — гэты адзін з асабліва велічных. Старыя сяляне — браты Цубы — не былі ў ліку п'яціццаці тысяч партызан генерала Коржа. Але настаў час выпрабавання — і яны мужна пайшлі на смерць.

У подзвігі іх нібы ў фокусе, відна адвечная нянавісьць народа да захонікаў, неўміручая прага свабоды, любоў да роднай зямлі...

— Спадабаўся помнік! — пацікавіўся спадарожнік.

— Вельмі...

— А ці ведаеце вы, што Іван Цуба бацька Антаніны Іванаўны Адамовіч, якую вы шукаеце?

ДАЧКА ЦУБЫ

Чуткі па вёсцы разносяцца хутка. Не паспеў я як след разгаварыцца з начальнікам Хорастаўскай пошты, былым партызанам Іванам Мінаві-

Гэтыя здымкі раздзяляюць дваццаць пяці гадоў. Уверсе — Антаніна Іванаўна Адамовіч з унукамі.

МАЦІ

Яна стаяла ля ганка сельсавета, абліраючыся абедзвяюма рукамі на кій, старая жанчына ў кашулю і чорнай хустцы. Убачыла мяне, зрабіла некалькі крокаў на сустрэчу:

— Кажуць, у вас ёсць картка майго Коленькі?

Штосьці сціснула мне ад гэтых слоў сэрца.

— Так, матуля, ёсць...

Мы зайшлі ў сельсавет, дзе было п'еўночка людзей. Усе змоўклі, як толькі убачылі старую. Я віццяўну фотакертку, падаў ёй. Нейкую хвіліну, быццам з недаверам, яна ўгладзала ў фатаграфію — і раптам са стогнам прыпапа да яе:

— Ко-оленка, сынчак мой, каласочак. Не бачу цябе жывога, а бачу муляванага...

Я адчуў, як пад горла падкатавае камяк, як перахоплівае дыханне. Азірнуўся, мужчыны, як па камандзе закурпілі. І тут жа пачалі скардзіцца, што чыгарэты вельмі моцныя — дым проста выдае вочы...

— Сынчак-каласочак, — паўтарала і паўтарала вёска — і ліхую пару нарадзіўся, што на ваіну згэдзіўся...

Мы маўчалі. Хіба ёсць словы, якімі можна суседзіць мацярынскае горла?

Тут, ля гэтай старога жанчыны я ўспоміў другую маці. Гэта было вельмі даўно — у самы разгар ваіны. У маленькі пасёлак у бязмежным казахскім стэпе, з імвым ранкам прыйшла пахавальная нашай суседзі, якая літаральна паўтара месцаў назд, праводзіла сына на фронт. Атрымаўся так, што пахавальню ёй перадалі ў калгаснай канторы, дзе заўсёды сілававалі пошту. Я бачыў, як збяляла яшчэ не старая жанчына, а потым неак зусім спакойна сказала:

— Гэта не мне. Мой Лева — Мацвеевіч, а тут — Макевіч. І на фронце ён пабыў толькі тыдзень. Як гэта за тыдзень яго маглі забіць? Іншы ж там па году і нічога...

І яна выйшла. Колькі жыць — не забуду яе спакойных вачэй.

Усе, хто быў у пакоі — і мы, падлеткі, і дарослыя ў нейкім парыве выскачылі ўслед, дагналі яе і пачалі абурэцца поштай, хоць добра, вельмі добра ведалі, што ніякай памылкі не было...

...Маці сядзіць, і свая яе галава, і маршчыністы твар, і запялыя глыбока вочы выказваюць такую пакуту, такі боль, што, здаецца, у гэты момант сцішлася ўся радасць на зямлі.

— А я ж на вяселлі тваім не пагуляла, а я ж унукаў не нячыла...

Яе Коля — мілы, з сямпаўчнай ямчакі на падбародку хлопец пражыў толькі дзевятнаццаць. Ох, ваіна, ваіна... Яна забрала ў нас дваццаць мільёнаў жыццяў. Дваццаць мільёнаў разоў гаспа сонца і падала на зямлю неба. А хто падлічыць, колькі засталася разбітых сэрцаў? Хто скажэ, колькі басонных нечэй было воль у гэтай жанчыны?

Яна ганарылася сынам. Яму не было яшчэ і шаснаццаці, калі ён аднойчы прыбег дамоў і, адвёўшы маці ўбок, зашптаў ёй:

— Мама, пахляніся, што нікому не скажаш...

Маці ўсміхнулася, паклала пальцы крыж на крыж.

— Ну, што здарылася?

— Мамачка, я сустраў у дарозе партызан, Яны папрасілі, каб ім спякілі хлеба, спякіш?

Яны сталіца на перакрываванні дарог...

Сустрэча з сынамі...

цей, прыкмеціў на мамі твары здзіўленне і засмяяўся:

— Ды ў нас амаль ва ўсіх па многу — па чатыры, пяць, шэсць і нават больш.

Але, гэта так, між іншым. Запомнілася мне размова з механізатарам з іншага паводу. Ён сказаў, што ніколі б не згадзіўся жыць у горадзе — не пераносіць цеснаты, шуму, пылу...

— Я калі надумаў будзеца, в было гэта некалькі гадоў назад, дык выбраў месца не самым краі вёскі — проста ў полі. Праз поле — лес. Павеатра, неба — хораша — не расказаць... І што вы думаеце, зарав я ледзь не пасярэдне пасёлка — панаставілі хат з усіх бакоў...

Так, жыццё падкуе гнізда на былых папалішчах. Стаець па вёсках прыгажуні-яціскай пад шыферам, гонтай, блахай...

Я ездзіў і думаю яшчэ і пра тое, што знікне паняцце «глыбінка». Яшчэ не так даўно пры словах «шэсцьдзесят кіламетраў ад раўнага цэнтрав» той-сёй ківаў спачувальна: «Глухамань»... Цяпер такога не пацуюць.

У Хораставе, напрыклад, пралягла выдатная дарога (раней — вясной і восенню сяду і конна цяжка было праехаць — балота). Ды і рытмам, бегам жыцця не намянога гэтага вёска адраэніваецца ад горада. Тэлевізійныя антэны на дахах, сучасная мэбля ў пакоях... У «Партызанскім краі» працуе вольны ста настаўніцаў, урачоў, бібліятэкараў...

— Адкуль звышні? — старыня сельскага Савета Міхалі Канстанцінавіч Шкраба загінае пальцы: — Лічыце: дзевяць школ, з іх дзве сярэднія, адна — васьмігодняя, дзве ўчастковыя бальніцы, сем клубаў, тры сельскія бібліятэкі, тры стацыянарныя і дзве перасоўныя кінастанойкі... Маем свой духавы аркестр. Есць і хор, танцоры, драма свая...

Пасля гэтага ён яшчэ доўга вядзіць мяне — па вёсцы:

— Вось тут будую новую школу, тут магазін, тут стапоўку...

□

...Прышла пара развітацца з Хораставам. Клічуць новыя дарогі, але я ведаю, што думкамі сваімі яшчэ і яшчэ раз буду вяртацца сюды, у край, дзе кожная пады зямлі напамінае пра гэрыінае былое, дзе жыць мужныя і сэрцавыя людзі.

НАТРАПІЎ на іх у архіве амаль выпадкова. Дваццаць пяці пажылых здымкаў, зробленых дваццаць пяці гадоў назад...

Восенню 1943 года ў Пінскае партызанскае злучэнне, якім камандаваў Васіль Захаравіч Корж, прыляцеў спецыяльны фотакорэспандэнт ТАСС М. Трахман. Ён пабыў сярод партызан некалькі месяцаў. Так нарадзілася фотасерыя пра баявое жыццё партызан. Большасць здымкаў з яе была апублікавана. Частку ж здымкаў М. Трахман падараваў пісьменніку Паўлу Кавалёву, які ў гады ваіны працаваў у Цэнтральным штабе партызанскага руху. Пасля ваіны Павел Нікіфаравіч разам з іншымі дакументамі перадаў фатаграфіі ў Дзяржаўны архіў літаратуры і мастацтва БССР...

Я перабіраю здымкі — і адчуваю сябе мала не археолагам, што натрапіў на каштоўную знаходку, нешта нахваліў неўрадаўскай берасцянаму пісьму 700 гадоў, а тут жа ўсё на памяці...

Калі я чую такія размовы (а іх часамі прыходзіцца чуць), мне робіцца крыўдна, як мы няўважліва, бывае, ставімся да дакументаў Вялікай Айчыннай ваіны, ваіны, роўнай якой не было ў гісторыі чалавецтва. Я маю на ўвазе пісьмы, дзённікі, фатаграфіі той пары. Колькі іх, бяспечных сведкаў гераічнага подзвігу народнага, назаўсёды згублена толькі з-за таго, што мы ў свой час не прыдалі ім асаблівага значэння, палічылі нявартамі ўвагі яе Вялікай Псторыі. А між тым, пісьмо, напісанае пры святле ляснога вогнішча, дзе сёння ўўдленне аб тым часе, не меншае, чым падрабязны ўспамін. А фота!...

З пачуццём незвычайнай гляджу на людзей, якіх чвэрць стагоддзя назад «ухопіў» аб'ектыў фотаапарата. Праправа праз дрыгаў, партызанскі шпіталь, адпачынак, атака... Звычайныя твары, звычайныя людзі. Такіх, здаецца, сустракаеш і сёння на кожным кроку...

Партызанская раць. Маладыя і старыя, мужчыны і жанчыны... Што напаткала іх пасля тых вольскіх дзён сорак трыццаці? Яшчэ ж было наперадзе мала не два гады ваіны. Ды і потым, у мірны час, не заўсёды соладка даводзілася...

Так нарадзілася думка праехаць па слядах ваіны, паглядзець, што стала з тымі, каго некалі зняў фотакорэспандэнт ТАСС.

АЎТОБУС ІДЗЕ ў ХОРАСТАВА

Еду ў вёску Хораставе, што на Старобіншчыне. Чаму менавіта ў Хораставе? Гэта родная вёска Васіля Захаравіча Коржа. Тут ён нарадзіўся, адсюль выпраўляўся ў дарогу яго партызанская дружина.

У Салігорску — зусім новым горадзе саджуся ў аўтобус, які ідзе ў Хораставе, цэнтр калгаса «Партызанскі край». Да вёскі кіламетраў шэсцьдзесят.

За акном то сцяна махнатых яліч, то поле — на бліскучым свеце чорныя шатры сціртаў саломы. Дзень чысты, светлы, праз аконнае шкло ладае грэе сонейка. У аўтобусе гамана. Жанкі (іх тут большасць) голасна абмяваюцца навінамі.

На адным з шматлікіх прыпынкаў у аўтобус увазіць невысокай, круглатвары дзядзька і худая жанчына ў пюшавай жакетцы. У дзядзькі ўсмішка на ўвесь твар. Ідзе ён па праходзе, нібы прытанцоўваючы. Жанчына, наадварот, без ценю ўсмішкі, ступае цвёрда, хаця відаць, што і яна пад хмяльком.

— Хо, дзядзька Усцім, адкуль гэта вы? — чуецца адразу з усіх бакоў...

— А, землякі, — дзядзька кланяецца на ўсе бакі. — З вяселля, харошыя мае... Пляменніку выдывалі, такое вяселле, скажу... Дзядзька закрывае вочы і ірочыць галавой — Тры дні, як леду...

Немаладая паўнаватая жанчына, што сядзіць перада мной, паварочваецца да сваёй маладой суседкі:

— А ў нас во жыве чалавек, дык увесь год не бярэ ні кроплі. А на Стрчанне п'е... — Чаму?

— У сорак трыма якраз на Стрчанне пачалася фашыскае блакада. У адзін дзень вышлі спатялілі амаль усе вёскі, пастралілі, спалілі за жыва безліч людзей... Мы паспелі збегчы ў лес, а суседа з сям'ёй — жонку ды траіх дзяцей і

ПОУДЗЕНЬ РУПАВАГА ПРАЦАЎНІКА

МІКОЛУ ТКАЧОВУ — ПЯЦЬДЗЕСЯТ ГАДОУ

Сёння Міколу Ткачову спаўняецца 50 гадоў. Праўдзіна Саюза пісьменнікаў БССР накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца: «Дарагі Мікола Гаўрылавіч!

У дзень таго ж годзе ўспомніце прымі ад усёй сям'і беларускіх пісьменнікаў, тваіх сяброў па працы, наша шчырае, сардэчнае вішаванне. Ты прайшоў характэрны для многіх з нас, тваіх раўнасіпаў, шлях: вучоба ў вайну, суровыя паходы ваіны, напружаная творчая праца ў нашай адрыванай рэспубліцы. На ўсім этапе гэтай пачаснай дарогі ты прайшоў сямі годамі грамадзянскай, талкаватым пісьменнікам і актыўным грамадскім дзеячам.

У скарпіну тваёй беларускай прозы ўвайшоў твой раман «Згуртанасць» — змяшчальнік прайшоў шляхам бестрашнага падпольшчыка і партызана, пра іх муню барачыцаў разам з ваймой Саванскай Арміяй за вызваленне Радзімы, Наступная твая кніга «Пашуі скарбаў» таскама прасінута савецкім патрыятызмам, яна ўспяліва нахвас сучаснікаў, будучыню казмізма. Твае кнігі, што выдаліся ў Мінску і ў Маскве, знайшлі прыхільны водгук у сэрцах чытачоў, іны з'яўляюцца добрым прыкладам слухання пісьменніка свайму народу, нашай савецкай літаратуры.

Ад душы маюць табе, дарагі дружа, моцнага здароўя, творчай істотнасці ішча на многія гады.

Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» ад душы дэдукацыя да цяпла вішавання і шчырых пажаданняў і ў сваю чаргу зычыць Міколу Гаўрылавічу Ткачову — былому рэдактару, доўгаму і дэўнаму сябру «Літ» — доўгіх-доўгіх гадоў жыцця і новых творчых поспехаў.

«На берагах... Сожа» зярнулі на сабе увагу чытачоў добрым веданнем жыцця, свежасцю мастацкай фарбы.

А час тады быў трывожны. Адчувалася дыханне ваіны. У студзені 1940 года Мікола Ткачов апрапуў салдацкую гімназю, у рэдах Чырвонай Арміі яго засталі Вялікая Айчына...

Настаў было адступленне з бамаі па Беларусь. Сямеліны былі пад Нахмасноў, жорсткі былі пад Вільняй, атружэны, былі галы партызанства на роднай Магілёўшчыне. Шмат даваўся пабачыць і перажыць.

Уражаны вайенных гадоў прасіўся ў кнігу. І апрапуў на пасля ваіны Міколу Ткачов узяўся за пера. Нарадзіўся раман «Згуртанасць», які выйшў

і талоўным рэдактарам газеты «Літаратура і мастацтва». Я з удзячнасцю ўспамінаю той час, калі прайшоў разам з ім у «Полымя», Мікола Гаўрылавіч заўсёды ўмеў выбраць з вялікай пошты рэдакцыі найбольш актуальны і патрэбны матэрыял, умеў хоршці, тактоўна пагаварыць з людзьмі. У маленькіх пакойчыках, дзе ў той час месцілася «Полымя», з аднолькавым задавальненнем заходзілі і старэйшыя пісьменнікі, і маладыя аўтары — і конжа «гаспадар» рэдакцыі сустракаў ветліва і прыязна.

Ужо шмат гадоў Мікола Ткачов працуе сакратаром Саюза пісьменнікаў Беларусі. Гэта нялёгкае служба. Шмат розных спраў даводзіцца штодзённа вырашаць яму: творчых, гаспадарчых, прыватных. Але ён для ўсёго знаходзіць час, і дуршэны знаходзіць.

І шча адна доталь біяграфіі пісьменніка: нядаўна ён у складзе дэлегацыі Беларускай ССР пабываў у Нью-Йорку, на сесіі Генеральнай Асамблеі Арганізацыі Аб'яднаных Нацый.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

От такі ён, мой сябра Міколу Ткачов, у якога сёння не поўдзень веку. Хоцаша пакадаць яму, пісьменніку-партызану, пісьменніку-камуністу, рупліваму працаўніку новых творчых поспехаў, новых рамануў і апавесцяў пра нашых гераічных сучаснікаў, пра наш незабыты стваральны час.

дипломом у сумы, з чаме-даман кнігі і каваскай, з паўшакі, коўдрай і ларэй прасціну ў клунку — усім нам пакуль што багашем — яны прываждальнай камісіяй дадзенаю Гаврахаў.

У першы год настаўніцтва ў мяне не было вялікага клопату. Настаўніцкі, які прывітаў мяне да бабкі Сымклеты, май будучы гаспадар, сказаў, калі яны выйшлі з хаты:

— Тут вам будзе добра. Шка, чмста. Бабака гэтае і прыбярэ. — Добрая бабушка. Толькі дзівачка-вельмі не любіць, калі хлопцы ў яе хату напелююцца. — Вамш ж хлопцы на настаўніцку, мусіць, усё жаньта? — Не, не, усё. Есць і нежаньта. — Чаму ж так? — Некага усё чакае.

Потым ён мне так і сказаў, мой Віктар Іванавіч: «Цібае каў. Усе галы. І мусіць, усё жыццё чакае бы...»

З бабкі Сымклеты мне рас-ставаша было вельмі шкада. Але што ты зробіш! Калі мы з ёю ўдзвех у хаце — наймільейшы чалавек мая бабушка. А як толькі згледзіць праз акно, што Віктар да нас ідзе, губы падтуліць хустку на пачы-ці — за парог.

Мо ён блэгі чалавек, што вы яго так не любіце, бабака Сымклета? — запыталася я ў яе аднойчы.

— А-ай, усё яны аднолькавыя... Добры, добры, а як, крый божа, што яго, шакну на вочы насуне — на шахты... — На якія шахты, бабушка? — А-ай, е пра што гаварыць...

Так і падагнада бабака Сымклета наша выселле. Я перайшла жыць да Віктара.

Віктар займаў пакойчык у прасторым новым доме дзядзькі Пашы-маша — так на вясны зааі Вясла Самусевіча. І ён не крыдаваў за гэтую ямушкучу. Жылі мы дружна, шчасліва. Колькі кніг разам прачыталі, колькі прамалучылі, шчасліва, венадоў...

А калі трэба было ўжо ірадаціцца дзіцці, наш гаспадар, ён падмыкаў вачэй ад падлогі, сказаў Віктару:

— Віктар Іванавіч, тут такія справы, ланімаеш... Сын з арміі прыходзіць, мусіць, жаніцца будзе. Так што прабачайце, што так выйшла, ланімаеш...

— Ну, што ж, — сказаў Віктар. — Будзем шукаць кватэру. Шукаць прыйшлося доўга. У каго ні папытаеш — Яно-то някай бы і жылі, але ж што дзіця малое...

— Тут у нас адна хата пустуе — гаспадар на цаліну паехаў. Папытайся ў сваякоў, можа, пусьціць — парайлі нам.

Папыталіся. Пусцілі. Але гаспадар тае хаты не затрымаўся доўга на цаліне, і праз два гады перад намі зноў паўстава тая ж праблема, толькі ў яшча больш складаным варыянце: мы чакалі другое дзіця.

— Будаваць хату — вось што трэба рабіць, — раілі нам сваякі. — Мы паможам, возьмем пазыку ў дзядзькаў...

— Ну, што ж, — сказаў Віктар. — Тытул домаўладніца — гэта якраз тое, чаго мне не хапала. Але нічога не зробіш, будзем будаваць свай дом.

І пачаліся ўсе тыя неспаконныя клопаты, якія вядомы кожнаму, хто будаваў свай дом. Яны забаралі ўсе думкі і час. Цяпер вачарам, седзіць над палімай ўрокаў і падурачкім, Віктар часам цаліма стомлены вочы і скажа:

— Разумееш, не магу сабрацца з думкамі. Чытаю пра траянскага каіа, а ў самага ў галаве — як заўтра вырасціць каіа ў брыгада, гліны прывезці. Слухай, Валя, скажы ты мне, ці тое мы робім?

Мы перабралі ў свае сценны, як толькі зліліся печ. Прастор пасля перастаны, адчувае поўнай незалежнасці ад чужога воі, думкі-фантазі пра тое, што куды трэба будзе кушы і што дзе па-ставіць, — ох, не скажаш, што яны неспрымныя, усё гэтыя прыватна-наўдасціны змышлі!

— Ну, як? Рада? Во якую, кухню табе выгарадзілі, — задаволенна аглядаючы прасторную печ, усміхаўся Віктар.

— Чаму ж не... Рада. — Не баў энтузіязму. Пакажы вочы!

— Я табе лепш вост што пакажу, Валя, во, глядзі!

— Ну, што... бутэлька з саскай. — Пустая. У адных пыталася.

Раздзел з нарыса «Дзіваці», які пачаў друкаваць у саваніцкай іншыцы «Полымя».

Раздзел з нарыса «Дзіваці», які пачаў друкаваць у саваніцкай іншыцы «Полымя».

Раздзел з нарыса «Дзіваці», які пачаў друкаваць у саваніцкай іншыцы «Полымя».

Раздзел з нарыса «Дзіваці», які пачаў друкаваць у саваніцкай іншыцы «Полымя».

Раздзел з нарыса «Дзіваці», які пачаў друкаваць у саваніцкай іншыцы «Полымя».

З ІНСТЫТУЦКІМ

дипломом у сумы, з чаме-даман кнігі і каваскай, з паўшакі, коўдрай і ларэй прасціну ў клунку — усім нам пакуль што багашем — яны прываждальнай камісіяй дадзенаю Гаврахаў.

У першы год настаўніцтва ў мяне не было вялікага клопату. Настаўніцкі, які прывітаў мяне да бабкі Сымклеты, май будучы гаспадар, сказаў, калі яны выйшлі з хаты:

— Тут вам будзе добра. Шка, чмста. Бабака гэтае і прыбярэ. — Добрая бабушка. Толькі дзівачка-вельмі не любіць, калі хлопцы ў яе хату напелююцца. — Вамш ж хлопцы на настаўніцку, мусіць, усё жаньта? — Не, не, усё. Есць і нежаньта. — Чаму ж так? — Некага усё чакае.

Потым ён мне так і сказаў, мой Віктар Іванавіч: «Цібае каў. Усе галы. І мусіць, усё жыццё чакае бы...»

З бабкі Сымклеты мне рас-ставаша было вельмі шкада. Але што ты зробіш! Калі мы з ёю ўдзвех у хаце — наймільейшы чалавек мая бабушка. А як толькі згледзіць праз акно, што Віктар да нас ідзе, губы падтуліць хустку на пачы-ці — за парог.

Мо ён блэгі чалавек, што вы яго так не любіце, бабака Сымклета? — запыталася я ў яе аднойчы.

— А-ай, усё яны аднолькавыя... Добры, добры, а як, крый божа, што яго, шакну на вочы насуне — на шахты... — На якія шахты, бабушка? — А-ай, е пра што гаварыць...

Так і падагнада бабака Сымклета наша выселле. Я перайшла жыць да Віктара.

Віктар займаў пакойчык у прасторым новым доме дзядзькі Пашы-маша — так на вясны зааі Вясла Самусевіча. І ён не крыдаваў за гэтую ямушкучу. Жылі мы дружна, шчасліва. Колькі кніг разам прачыталі, колькі прамалучылі, шчасліва, венадоў...

А калі трэба было ўжо ірадаціцца дзіцці, наш гаспадар, ён падмыкаў вачэй ад падлогі, сказаў Віктару:

— Віктар Іванавіч, тут такія справы, ланімаеш... Сын з арміі прыходзіць, мусіць, жаніцца будзе. Так што прабачайце, што так выйшла, ланімаеш...

— Ну, што ж, — сказаў Віктар. — Будзем шукаць кватэру. Шукаць прыйшлося доўга. У каго ні папытаеш — Яно-то някай бы і жылі, але ж што дзіця малое...

— Тут у нас адна хата пустуе — гаспадар на цаліну паехаў. Папытайся ў сваякоў, можа, пусьціць — парайлі нам.

Папыталіся. Пусцілі. Але гаспадар тае хаты не затрымаўся доўга на цаліне, і праз два гады перад намі зноў паўстава тая ж праблема, толькі ў яшча больш складаным варыянце: мы чакалі другое дзіця.

— Будаваць хату — вось што трэба рабіць, — раілі нам сваякі. — Мы паможам, возьмем пазыку ў дзядзькаў...

— Ну, што ж, — сказаў Віктар. — Тытул домаўладніца — гэта якраз тое, чаго мне не хапала. Але нічога не зробіш, будзем будаваць свай дом.

І пачаліся ўсе тыя неспаконныя клопаты, якія вядомы кожнаму, хто будаваў свай дом. Яны забаралі ўсе думкі і час. Цяпер вачарам, седзіць над палімай ўрокаў і падурачкім, Віктар часам цаліма стомлены вочы і скажа:

— Разумееш, не магу сабрацца з думкамі. Чытаю пра траянскага каіа, а ў самага ў галаве — як заўтра вырасціць каіа ў брыгада, гліны прывезці. Слухай, Валя, скажы ты мне, ці тое мы робім?

Мы перабралі ў свае сценны, як толькі зліліся печ. Прастор пасля перастаны, адчувае поўнай незалежнасці ад чужога воі, думкі-фантазі пра тое, што куды трэба будзе кушы і што дзе па-ставіць, — ох, не скажаш, што яны неспрымныя, усё гэтыя прыватна-наўдасціны змышлі!

— Ну, як? Рада? Во якую, кухню табе выгарадзілі, — задаволенна аглядаючы прасторную печ, усміхаўся Віктар.

— Чаму ж не... Рада. — Не баў энтузіязму. Пакажы вочы!

— Я табе лепш вост што пакажу, Валя, во, глядзі!

— Ну, што... бутэлька з саскай. — Пустая. У адных пыталася.

Раздзел з нарыса «Дзіваці», які пачаў друкаваць у саваніцкай іншыцы «Полымя».

Раздзел з нарыса «Дзіваці», які пачаў друкаваць у саваніцкай іншыцы «Полымя».

Раздзел з нарыса «Дзіваці», які пачаў друкаваць у саваніцкай іншыцы «Полымя».

Раздзел з нарыса «Дзіваці», які пачаў друкаваць у саваніцкай іншыцы «Полымя».

Раздзел з нарыса «Дзіваці», які пачаў друкаваць у саваніцкай іншыцы «Полымя».

ТРАЯНСКІ КОНЬ

дипломом у сумы, з чаме-даман кнігі і каваскай, з паўшакі, коўдрай і ларэй прасціну ў клунку — усім нам пакуль што багашем — яны прываждальнай камісіяй дадзенаю Гаврахаў.

У першы год настаўніцтва ў мяне не было вялікага клопату. Настаўніцкі, які прывітаў мяне да бабкі Сымклеты, май будучы гаспадар, сказаў, калі яны выйшлі з хаты:

— Тут вам будзе добра. Шка, чмста. Бабака гэтае і прыбярэ. — Добрая бабушка. Толькі дзівачка-вельмі не любіць, калі хлопцы ў яе хату напелююцца. — Вамш ж хлопцы на настаўніцку, мусіць, усё жаньта? — Не, не, усё. Есць і нежаньта. — Чаму ж так? — Некага усё чакае.

Потым ён мне так і сказаў, мой Віктар Іванавіч: «Цібае каў. Усе галы. І мусіць, усё жыццё чакае бы...»

З бабкі Сымклеты мне рас-ставаша было вельмі шкада. Але што ты зробіш! Калі мы з ёю ўдзвех у хаце — наймільейшы чалавек мая бабушка. А як толькі згледзіць праз акно, што Віктар да нас ідзе, губы падтуліць хустку на пачы-ці — за парог.

Мо ён блэгі чалавек, што вы яго так не любіце, бабака Сымклета? — запыталася я ў яе аднойчы.

— А-ай, усё яны аднолькавыя... Добры, добры, а як, крый божа, што яго, шакну на вочы насуне — на шахты... — На якія шахты, бабушка? — А-ай, е пра што гаварыць...

Так і падагнада бабака Сымклета наша выселле. Я перайшла жыць да Віктара.

Віктар займаў пакойчык у прасторым новым доме дзядзькі Пашы-маша — так на вясны зааі Вясла Самусевіча. І ён не крыдаваў за гэтую ямушкучу. Жылі мы дружна, шчасліва. Колькі кніг разам прачыталі, колькі прамалучылі, шчасліва, венадоў...

А калі трэба было ўжо ірадаціцца дзіцці, наш гаспадар, ён падмыкаў вачэй ад падлогі, сказаў Віктару:

— Віктар Іванавіч, тут такія справы, ланімаеш... Сын з арміі прыходзіць, мусіць, жаніцца будзе. Так што прабачайце, што так выйшла, ланімаеш...

— Ну, што ж, — сказаў Віктар. — Будзем шукаць кватэру. Шукаць прыйшлося доўга. У каго ні папытаеш — Яно-то някай бы і жылі, але ж што дзіця малое...

— Тут у нас адна хата пустуе — гаспадар на цаліну паехаў. Папытайся ў сваякоў, можа, пусьціць — парайлі нам.

